

Karolina Jaworska

Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk

Jak powstaje „Polska Bibliografia Literacka”? Znaczenie współpracy z bibliotekami naukowymi¹

Streszczenie. „Polska Bibliografia Literacka” (PBL) ze względu na zakres czasowy – od 1944 roku – oraz przedmiotowy – zbiera różnorodne typy materiałów dotyczących szeroko pojętej polskiej kultury literackiej – jest unikatową bazą bibliograficzną. Jako publikacja książkowa ukazywała się w latach 1954–2000 (roczniki 1944/1945–1988). W 1998 roku ze specjalistycznej bibliografii, wydawanej w małym nakładzie, przekształciła się w powszechnie dostępną elektroniczną bazę danych (obejmuje roczniki 1988–2003, co daje ponad 600 tys. zapisów bibliograficznych). Obecnie do każdego rocznika „Polskiej Bibliografii Literackiej” wprowadzanych jest ok. 6700 zapisów książek. Ponadto z autopsji opracowywanych jest ponad 800 tytułów czasopism. Jednym z podstawowych źródeł informacji o książkach i czasopismach polskich oraz zagranicznych będących w kręgu zainteresowań „Polskiej Bibliografii Literackiej” jest „Przewodnik Bibliograficzny” wydawany przez Bibliotekę Narodową w Warszawie. Z tej biblioteki przejmowane są także informacje o polonikach zagranicznych. Duże znaczenie ma również współpraca z innymi bibliotekami. Opracowując czasopisma, zespół Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN, w której powstaje PBL, korzysta z zasobów krajowych bibliotek uniwersyteckich, publicznych i instytucji kultury. Nieocenioną pomocą jest również możliwość korzystania z zasobów bibliotek cyfrowych. W artykule omówione zostaną dotychczasowa współpraca Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN z poszczególnymi bibliotekami oraz możliwości jej rozwoju.

Słowa kluczowe: „Polska Bibliografia Literacka”, biblioteka naukowa, biblioteka cyfrowa.

Podstawową funkcją pierwszych bibliotek było gromadzenie książek, jak również ich wytwarzanie. Na zmiany funkcji, które pełni biblioteka, wpływają: nieustanny rozwój społeczny i technologiczny, a także nowe potrzeby jej użytkowników.

Pierwotne cele biblioteki ograniczały się do gromadzenia książek; z biegiem czasu wyłoniła się jej druga funkcja: opracowanie biblioteczne księgozbioru na

¹ Praca finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2015–2018. Projekt: „Polska Bibliografia Literacka – laboratorium wiedzy o współczesnej kulturze polskiej” Nr 0061/NPRH3/H11/82/2014.

potrzeby właściciela lub wąskiego kręgu użytkowników bądź w celach naukowych i archiwalnych. W czasach nowszych – w połowie XVIII i w XIX wieku – na czoło zadań biblioteki wysunęło się udostępnianie zbiorów. Dziś stało się ono jej funkcją główną, której podporządkowane są w ostatecznej instancji niemal wszystkie czynności biblioteczne, często nawet wówczas, gdy stanowią wyodrębnione i autonomiczne kierunki prac (Czachowska, Loth, 1977, s. 138).

Udostępnianie zbiorów może służyć kształceniu, rozrywce i rozszerzaniu znajomości literatury, pracy naukowej, poradnictwu zawodowemu bądź doraźnej informacji (Czachowska, Loth, 1977, s. 138). Wymienione tu cele udostępniania zasobów bibliotek są nadal aktualne, jednak nowy jest sposób dostępu użytkownika do gromadzonych księgozbiorów i informacji o nich. Dziś biblioteka musi zmieniać się tak, aby w pełni odpowiadać potrzebom użytkowników przyzwyczajonych do powszechnego i łatwego dostępu do informacji, jaki zapewnia im internet. Właśnie dlatego w ostatnich latach pojawiła się nowa funkcja bibliotek – tworzenie bibliotek cyfrowych i umieszczanie w nich zdigitalizowanych książek, czasopism i innego rodzaju materiałów bibliotecznych. Bibliografowie w swojej pracy korzystają zarówno z zasobów i źródeł gromadzonych, opracowywanych i udostępnianych dotychczas przez biblioteki w sposób tradycyjny (np. katalogów, informatorów, księgozbioru drukowanego), jak i z tych nowych, dostępnych w internecie (np. katalogi internetowe i biblioteki cyfrowe umożliwiające dostęp do pełnych tekstów).

„Polska Bibliografia Literacka” (PBL) tworzona jest przez zespół Pracowni Bibliografii Bieżącej Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. Od początku istnienia (od 1948 roku) pracownia ściśle współpracuje ze środowiskiem bibliotekarskim. Pomysłodawcą i twórcą „Polskiej Bibliografii Literackiej” był Stefan Vrtel-Wierczyński – bibliotekarz, bibliograf, historyk literatury polskiej i słowiańskiej, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W latach 1927–1937 był dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Od 1937 roku do wybuchu II wojny światowej był dyrektorem Biblioteki Narodowej w Warszawie. Po powstaniu warszawskim przebywał w Krakowie, po wyzwoleniu miasta wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim. Gdy do Krakowa przyjechał minister oświaty Stanisław Skaryszewski, 25 stycznia 1945 roku prof. Vrtel-Wierczyński zadeklarował chęć podjęcia pracy w Bibliotece Narodowej w Warszawie. 1 kwietnia 1945 roku powrócił na stanowisko dyrektora Biblioteki Narodowej. 1 grudnia 1947 roku decyzją ministra Skaryszewskiego prof. Vrtel-Wierczyński został usunięty z Biblioteki Narodowej i mianowany dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Stanowisko to zajmował do 13 października 1949 roku, kiedy to został z niego odwołany. Był to efekt czystek w środowisku uczonych, które zapowiedziane zostały na posiedzeniu plenum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w kwietniu

1949 roku. W tym czasie prof. Vrtel-Wierczyński prowadził działania mające na celu powołanie „Polskiej Bibliografii Literackiej” w ramach nowo powstałego Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, które rozpoczęły w 1948 roku (Sandecki, 2003, s. 181–188).

Już w latach 20. prof. Vrtel-Wierczyński planował opracowanie polskiej bibliografii literackiej o zasięgu retrospektywnym i bieżącym. Już wtedy

zabiegał w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o restytuowanie we Lwowie, pod patronatem Towarzystwa Naukowego Lwowskiego, warszawskiego Instytutu Bibliograficznego. [...] Jednakże wycofanie się Wydziału Bibliotek z finansowania dalszych działań położyło kres nadziejom S. Wierczyńskiego na stworzenie we Lwowie centrum rejestracji bibliograficznej (Sandecki, 2007, s. 93).

Do planów utworzenia bieżącej polskiej bibliografii literackiej prof. Vrtel-Wierczyński powrócił po zakończeniu II wojny światowej. W lipcu 1948 roku powołano do życia Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. Profesor związał się z tą jednostką i w ramach jej struktury powstała Pracownia Bibliograficzna, powołany został zespół, którego zadaniem było przygotowanie metody bibliograficznej oraz opracowywanie kolejnych roczników PBL. Członkowie zespołu wywodzili się ze środowiska bibliotekarskiego i polonistycznej polonistyki.

28 XII 1948 r. odbyło się pierwsze organizacyjne zebranie zespołu podejmujące to zadanie [stworzenia metody bibliograficznej i opracowywania „Polskiej Bibliografii Literackiej” – K.J.]. Wzięły w nim udział poza kierownikiem 3 bibliotekarki z Biblioteki Uniwersyteckiej i 3 studentki III roku polonistyki. 8 XII na instruktazowym spotkaniu zespół liczył już 10 osób. Wszyscy byli początkujący w zawodzie bibliografa (Tokarżówna, Tyszkiewicz, Ziomkova, 1981, s. 64).

Dlatego profesor Vrtel-Wierczyński „zorganizował także cykl wewnętrznych szkoleń z metodyki bibliograficznej, aby zapoznać z nią początkujących adeptów, których średnia wieku niewiele przekraczała dwadzieścia lat” (Sandecki, 2007, s. 114). Pracownia Bibliograficzna powstała 27 listopada 1948 roku w ramach struktury Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, jednak wówczas nie miała własnej siedziby. Początkowo zespół pracował w czytelni Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Z czasem pracownia zyskała własną siedzibę poza biblioteką (została przeniesiona do kamienicy znajdującej się przy Starym Rynku w Poznaniu), ale związki ze środowiskiem bibliotekarskim pozostają nierozdzielalne do dziś.

Źródła pozyskiwania informacji bibliograficznej

Wiedza z zakresu bibliotekarstwa i bibliografii pozwoliła prof. Vrtelowi-Wierczyńskiemu na określenie zadań i zasięgu „Polskiej Bibliografii Literackiej” oraz opracowanie metody bibliograficznej, której podstawowe założenia obowiązują do chwili obecnej. Ponadto podstawowym źródłem informacji dla bibliografów są niezmiennie katalogi i bibliografie przygotowywane i publikowane przez biblioteki.

„Polska Bibliografia Literacka” jako publikacja książkowa ukazywała się w latach 1954–2000 (roczniki 1944/1945–1988). Łącznie jest to ponad 1,8 mln zapisów bibliograficznych. W 1998 roku ze specjalistycznej bibliografii, wydawanej w małym nakładzie, przekształciła się w powszechnie dostępną elektroniczną bazę danych. Obejmuje roczniki 1988–2002, co daje ponad 600 tys. zapisów bibliograficznych. Obecnie opracowywany jest rocznik 2003. Do każdego rocznika „Polskiej Bibliografii Literackiej” wprowadzanych jest ok. 6700 zapisów książek. Ponadto z autopsji opracowywanych jest ponad 800 tytułów czasopism.

Zgodnie z ustawą z dnia 7 listopada 1996 roku o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych wydawca udostępniający na terenie Rzeczypospolitej Polskiej lub za granicą publikacje piśmiennicze, graficzne i graficzno-piśmiennicze, audiowizualne utrwalające dźwięk, obraz lub dźwięk i obraz, zapisane na nośnikach elektronicznych, oprogramowanie komputerowe jest zobowiązany do nieodpłatnego przekazania uprawnionym bibliotekom egzemplarzy obowiązkowych publikacji (Ustawa..., 1996, s. 1). Niestety nie wszyscy wydawcy wywiązują się z tego obowiązku. Brak egzemplarzy obowiązkowych wszystkich publikacji w wyznaczonych bibliotekach odczuwają nie tylko bibliotekarze i czytelnicy, ale także bibliografowie.

„Polska Bibliografia Literacka” dokumentuje teorię i historię literatury, literaturę współczesną wraz z życiem literackim, twórczość pisarzy – odnotowywaną w obrębie ich indywidualnych haseł, tematy, motywy, czasopiśmiennictwo i wydawnictwa literackie, organizację nauki o literaturze, dydaktykę literatury, recepcję literatur obcych w Polsce, teatr oraz związane z literaturą zagadnienia filmu, radia i telewizji (Biesiada, 2004, s. 137–138). Od początku ukazywania się obejmuje

1. polskie teksty literackie (prozę i wiersze) wydane w postaci „druków zwartych” (książek i broszur) oraz teksty literackie i paraliterackie ogłoszone w prasie periodycznej, codziennej i w wydawnictwach zbiorowych;
2. prace naukowe literackie wydane osobno lub opublikowane na łamach czasopism i wydawnictw zbiorowych (studia, rozprawy,

artykuły, notatki, recenzje, sprawozdania); 3. materiał dotyczący literatur obcych w Polsce (przekłady, opracowania) (Vrtel-Wierczyński, 1954, s. VII).

Informacje o ukazujących się w danym roku książkach oraz czasopismach ze spół PBL czerpie przede wszystkim z „Przewodnika Bibliograficznego” Biblioteki Narodowej, który „jest podstawowym członem polskiej bieżącej bibliografii narodowej rejestrującym wydawnictwa zwarte na podstawie egzemplarza obowiązkowego wpływającego do Biblioteki Narodowej. Zawiera sporządzone z autopsji opisy dokumentów opublikowanych w danym roku oraz wydanych do dwóch lat wstecz” (Biblioteka Narodowa, 2017b). Przekazy o książkach, których nie odnotowuje „Przewodnik Bibliograficzny”, pochodzą np.

z rubryk nowości wydawniczych w czasopismach o charakterze literackim („Nowe Książki”, „Twórczość”, „Dekada Literacka” i in.), bibliografii załącznikowych do artykułów czy recenzji publikowanych w różnych periodykach. Cennym źródłem informacji są również: katalogi bibliotek polskich (np. Nukat, Karo), katalogi zagranicznych bibliotek narodowych i specjalistycznych (np. European Library, Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych), naukowe portale dziedzinowe (np. Slavistik-portal, iSylbislaw), a także sami autorzy publikacji (Domosławska, Jaworska, Szkudlarska, 2016, s. 131).

Należy wspomnieć również o tym, że niektórzy wydawcy, autorzy książek, a czasem też redakcje czasopism, dbając o to, aby informacja o ich książkach lub zawartości czasopisma (których tematyka znajduje się w zakresie zainteresowań bibliografii) znalazła się w „Polskiej Bibliografii Literackiej”, sami przysyłają lub osobiście dostarczają do Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN w Poznaniu egzemplarze swoich książek lub czasopism. Jest to jednak znikomy odsetek wszystkich źródeł odnotowywanych w PBL.

Bibliografia obejmuje nie tylko literaturę, książki oraz czasopisma zawierające materiały o literaturze polskiej, recepcji literatur obcych w Polsce oraz życia literackiego w kraju i za granicą, ale także polonika. Polonika wchodzące w zakres zainteresowania „Polskiej Bibliografii Literackiej” to zarówno dzieła polskiej literatury pięknej (powieści, nowele, utwory dramatyczne i poetyckie, reportaże literackie, felietony, eseje, biografie, wspomnienia, pamiętniki, literatura ludowa, anonimowa, dziecięca i młodzieżowa i in.), antologie, jak i dzieła naukowe teoretyczno- i krytycznoliterackie dotyczące literatury polskiej w szerokim zakresie, polskiego teatru i filmu (bez stosowania selekcji wartościującej) wydawane za granicą. Są to również książki poświęcone innym literaturom, których współtwórcami (tłumaczami, autorami wstępów, posłowia itp.) są Polacy. Informacje o nich pozyskiwane są przede wszystkim za pośrednictwem Biblioteki

Narodowej. Podobnie jak w przypadku książek nieodnotowywanych w „Przewodniku Bibliograficznym” przekazy o polonikach, o których informacji nie zarejestrowała Biblioteka Narodowa, pochodzą z bibliografii załączonych do artykułów, recenzji publikowanych w czasopiśmie, katalogów bibliotek polskich, katalogów zagranicznych bibliotek narodowych i specjalistycznych czy naukowych portali dziedzinowych.

W „Polskiej Bibliografii Literackiej” dokumentowane są również związane z literaturą zagadnienia teatralne, filmowe, radiowe i telewizyjne. Repertuary polskich teatrów zawodowych odnotowywane są na podstawie „Almanach Sceny Polskiej” (ostatni opublikowany tom ukazał się w 2013 roku i zawierał informacje o sezonie 2007/08) oraz zawartości bazy Encyklopedia Teatru Polskiego (encyklopediateatru.pl). Informacje o polskich filmach fabularnych pełnometrażowych, dokumentalnych, filmach i serialach telewizyjnych oraz obcych filmach dokumentalnych poświęconych polskiej literaturze i polskim pisarzom, a także obcych filmach stworzonych przez polskich twórców, zrealizowanych w danym roku pochodzą z bazy Film Polski (filmpolski.pl). Dane dotyczące spektakli Teatru Telewizji, słuchowisk, powieści radiowych, telewizyjnych i radiowych programów dokumentalnych dotyczących zakresu zainteresowań PBL pozyskujemy obecnie dzięki współpracy z Telewizją Polską S.A. i Polskim Radiem.

Dostęp do książek i czasopism

Z racji lokalizacji Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN bibliografowie korzystają przede wszystkim z zasobów poznańskich bibliotek: Biblioteki Uniwersyteckiej i bibliotek wydziałowych, Biblioteki Raczyńskich, Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Biblioteki Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej, Biblioteki Kórnickiej, Publicznej Biblioteki Pedagogicznej.

Jednym z czynników utrudniających opracowywanie roczników „Polskiej Bibliografii Literackiej” jest niedostępność wielu źródeł bibliograficznych. Wśród stosowanych przez zespół rozwiązań tego problemu ważne miejsce zajmują wypożyczenia międzybiblioteczne. Dzięki współpracy ze środowiskiem bibliotekarskim zespół PBL korzysta z zasobów krajowych bibliotek uniwersyteckich, publicznych i instytucji kultury. Szczególnie pomocna jest współpraca w tym zakresie z Biblioteką Narodową oraz Biblioteką Uniwersytecką w Toruniu.

Coraz większe znaczenie zyskuje również możliwość korzystania z bibliotek cyfrowych i repozytoriów elektronicznych. Dzięki zasobom udostępnionym w internecie bibliografowie mogą korzystać z trudno dostępnych książek i czasopism, bardzo często zlokalizowanych w oddalonych od Poznania księżnicach. Ułatwia to pracę i pozwala zaoszczędzić cenny czas. Taki sposób dostępu do

zbiorów umożliwia też konsultacje wewnątrz zespołu bibliografów. Są one konieczne w przypadku pozycji, które trudno zaklasyfikować.

Od 2015 roku członkowie Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN korzystają także z cyfrowej wypożyczalni publikacji naukowych *Academica* (<https://academica.edu.pl/>) prowadzonej przez Bibliotekę Narodową. Jest to elektroniczny system wypożyczeń międzybibliotecznych wzorowany na tradycyjnym systemie wypożyczeń. *Academica* udostępnia elektroniczne wersje książek i czasopism naukowych, które mogą trafić do szerszego niż dotychczas grona czytelników (Biblioteka Narodowa, 2017a). W systemie tym, podobnie jak w bibliotekach cyfrowych, dostępne są elektroniczne wersje książek i czasopism. Ze względu na ochronę praw autorskich funkcjonuje system rezerwacji online, który pozwala zarejestrowanym użytkownikom na zamówienie wybranych publikacji na określony dzień i godzinę. W odróżnieniu od bibliotek cyfrowych i repozytoriów czytelnicy mogą korzystać z zasobów Akademiki tylko na komputerach dedykowanych systemowi, zlokalizowanych w bibliotekach należących do systemu. W Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN znajdują się dwa terminale Akademiki. Bibliografowie coraz częściej w ten sposób opracowują dotychczas trudno dostępne źródła. Ponadto zespół pracowni nawiązał współpracę z bibliotekarzami administrującymi systemem *Academica* mającą na celu wzbogacanie jego zasobów o książki i czasopisma trudno dostępne lub takie, których egzemplarze posiada jedynie Biblioteka Narodowa. Oczywiście z zasobów zdigitalizowanych i udostępnionych na prośbę zespołu Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN mogą korzystać wszyscy użytkownicy korzystający z Akademiki. Liczymy na to, że współpraca ta będzie się rozwijała, ponieważ korzystanie z zasobów cyfrowych ułatwia dostęp do źródeł i przyspiesza prace nad kolejnymi rocznikami „Polskiej Bibliografii Literackiej”.

W celu dotarcia do zasobów, których biblioteki nie mogą udostępnić na zasadach wypożyczeń międzybibliotecznych, oraz tych, których nie ma jeszcze w bibliotekach cyfrowych i repozytoriach elektronicznych, organizowane są też delegacje do bibliotek znajdujących się poza Poznaniem.

Bibliografie literackie na świecie

W innych krajach również powstają bibliografie literackie. Niektóre, podobnie jak PBL, ukazywały się lub nadal ukazują jako wydawnictwa seryjne, inne są dostępne jedynie w formie bazy danych. Każda bibliografia tworzona jest według określonych kryteriów. Porównując poszczególne bibliografie, można dostrzec podobieństwa i różnice w sposobie opisywania, gromadzenia i udostępniania opisów bibliograficznych.

Portal Austlit (<https://www.austlit.edu.au/>) tworzony jest na Uniwersytecie Queensland w Australii, powstaje we współpracy z wieloma organizacjami uniwersyteckimi, badaczami i bibliotekami. Jest źródłem informacji biograficznych i bibliograficznych na temat australijskich pisarzy. Dokumentuje również działalność wydawców, gazet, czasopism oraz czasopism naukowych. Dane gromadzone w portalu Austlit dotyczą okresu od ok. 1878 roku do chwili obecnej. Znajdują się tam informacje na temat prozy i poezji, literatury w teatrze, filmie i telewizji, literatury biograficznej oraz podróżniczej. Odnotowywane są także teksty krytyczne i recenzje. Austlit dokumentuje twórczość pisarzy i krytyków, organizacji związanych z literaturą (wydawcy, grupy literatów, producenci teatralni i filmowi, centra pisarskie, agencje literackie, organizacje artystyczne i kulturalne) oraz festiwali artystycznych i literackich. Zapewnia dostęp do pełnych tekstów lub bibliograficznych zapisów z linkami do zewnętrznych stron, które udostępniają pełny tekst.

W Instytucie Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej istnieje Centrum Informacji Literackiej (Střediska literárněvědných informací). Składa się ono z biblioteki oraz działu zajmującego się pracami bibliograficznymi i archiwalnymi, którego badania koncentrują się wokół bibliografii literackich. Zadaniem centrum jest dostarczanie i udostępnianie bibliograficznych baz danych, archiwów cyfrowych oraz innej infrastruktury cyfrowej przeznaczonej dla badaczy czeskiej literatury i kultury. Zespół Centrum Informacji Literackiej tworzy i administruje siedem tematycznych baz danych: Retrospektivní bibliografie (do roku 1945) – retrospektywna bibliografia do 1945 roku, która ma dwie postaci – bazę danych zawierającą karty zdigitalizowane w systemie RETROBI (<http://retrobi.ucl.cas.cz/retrobi/>) oraz bazę RET zawierającą transkrypcję ok. 5% danych dostępnych w systemie RETROBI (<http://biblio.ucl.cas.cz/>); kolejne bazy to: Bibliografie české literární vědy (od roku 1945) – bibliografia czeskiej literatury od 1945 (<http://biblio.ucl.cas.cz/>), Česká literatura v exilu (1948–1989) – literatura czeska na wygnaniu (1948–1989) (<http://biblio.ucl.cas.cz/>), České literární osobnosti – Biografická databáze CLO – biograficzna baza czeskich pisarzy (<http://clo.ucl.cas.cz/>), Databáze excerpovaných časopisů – baza zawartości dzienników (<http://excas.ucl.cas.cz/>), Databáze literárních cen – baza nagród literackich (<http://www.ucl.cas.cz/ceny/>).

Bibliografią podobną do „Polskiej Bibliografii Literackiej” ze względu na zasięg tematyczny i czasowy jest Bibliografie české literární vědy (od roku 1945). Odnotowuje ona literaturę i krytykę literacką (zarówno teksty w języku czeskim, jak i tłumaczone), zagadnienia innych nauk związanych z literaturą, specjalistyczne czasopisma literackie, a także czasopisma kulturalne i z zakresu nauk społecznych. Zasięg czasowy opracowywanych źródeł to okres od 1945 roku do chwili obecnej, ale nie jest to bibliografia kompletna. Literatura

obcojęzyczna, proza i poezja odnotowywane są jedynie za lata 1945–1960 i od 2016 roku.

W Bibliotece Uniwersyteckiej we Frankfurcie nad Menem powstaje *Bibliographie der deutschen Sprach- und Literaturwissenschaft* (BDSL Online; <http://www.bdsl-online.de>). Jest to internetowa wersja bibliografii języka niemieckiego i literatury (bibliografia ta ukazuje się także jako publikacja książkowa). To najważniejsze bibliograficzne źródło informacji dla niemieckich uczonych, ze szczególnym uwzględnieniem literaturoznawstwa. W latach 1957–1969 była to bibliografia literatury niemieckiej, od 1970 roku jest bibliografią języka i literatury niemieckiej. Co ciekawe odnotowuje ona także tzw. szarą literaturę, czyli materiały trudno dostępne, np. prywatne druki lub roczniki stowarzyszeń literackich. Bibliograficzna baza danych obejmuje lata 1985–2017. Użytkownicy mają bezpłatny dostęp do opisów bibliograficznych za lata 1985–2000. Nie jest to bibliografia kompletna, bibliografowie w dużym stopniu bazują na zasobach Biblioteki Uniwersyteckiej we Frankfurcie nad Menem. Podobnie jak materiały do „Polskiej Bibliografii Literackiej” czasopisma i książki są opracowywane z autopsji. Zespół BDSL Online współpracuje z Niemiecką Biblioteką Narodową.

Są pewne podobieństwa, a także różnice w sposobie opracowywania oraz udostępniania danych zgromadzonych w „Polskiej Bibliografii Literackiej” i omówionych wyżej bibliografiach. Bibliografie czeskie, podobnie jak bibliografię polską, tworzy zespół wyspecjalizowanych pracowników, filologów. Baza australijska powstaje z udziałem badaczy literatury i bibliotekarzy z różnych ośrodków naukowych w Australii. Natomiast w przypadku BDSL Online za jej powstawanie odpowiedzialni są bibliotekarze z Biblioteki Uniwersyteckiej we Frankfurcie nad Menem oraz współpracujący z nimi pracownicy Niemieckiej Biblioteki Narodowej. Wszystkie te bibliografie (w większym lub mniejszym zakresie czasowym) udostępniane są użytkownikom w postaci internetowych baz danych. Jedynie Centrum Informacji Literackiej Instytutu Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej prowadzi kilka baz danych dotyczących literatury (jest ich siedem), w przypadku pozostałych mamy do czynienia z jedną bazą danych, w której publikowane są opisy bibliograficzne książek, artykułów itp. dotyczących zagadnień rzeczowych i osób. Dostęp do PBL i czeskich portali jest bezpłatny, w przypadku niemieckiej bibliografii bez ograniczeń można korzystać jedynie z roczników 1985–2000, darmowy dostęp do australijskiej bazy danych mają użytkownicy, którzy korzystają z usług instytucji subskrybujących bazę. Takimi instytucjami są np. uniwersytety, szkoły, biblioteki. PBL i BDSL Online mają taki sam sposób gromadzenia opisów bibliograficznych – kierowane są one do poszczególnych działów tworzących ogólną strukturę danej bibliografii. Wszystkie omówione bazy posiadają wyszukiwarki, dzięki którym użytkownicy mogą wyszukiwać informacje i zawęzić wyniki wyszukiwania. Znaczącą różnicą jest

to, że bibliografie czeskie, niemiecka i australijska dokumentują tylko literaturę i recepcję literatury danego kraju. Jedynie „Polska Bibliografia Literacka” odnotowuje także przejawy recepcji literatur obcych w Polsce.

Podsumowanie

Od samego początku powstawanie „Polskiej Bibliografii Literackiej” ma ścisły związek ze źródłami opracowywanymi oraz udostępnianymi przez biblioteki. Dzięki współpracy z księżnicami z całej Polski możliwe jest odnotowywanie w bibliografii pełnej informacji o ukazujących się książkach, a także czasopiśmiech dotyczących szeroko pojętej humanistyki.

Pomocne w codziennej pracy bibliografa zasoby i źródła tworzone w bibliotekach przez lata nie zmieniły swego charakteru. Pojawiły się za to nowe rozwiązania technologiczne pozwalające na zwiększenie liczby użytkowników i jakości korzystania z zasobów. Stworzenie internetowych katalogów bibliotecznych, bibliotek cyfrowych, repozytoriów elektronicznych oraz cyfrowej wypożyczalni znacznie ułatwia pracę zespołowi Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN. Dzięki tego typu aktywnościom bibliotek bibliografowie mogą szybko docierać do informacji o publikacjach oraz bezpośrednio do tekstów. Ma to szczególne znaczenie w przypadku trudno dostępnych zasobów. Są to często książki wydawane w małym nakładzie, lokalne czasopisma czy publikacje ukazujące się za granicą, nierzadko w bardzo odległych państwach, np. w Korei Południowej, w których środowisko badaczy literatury polskiej jest niewielkie, a możliwości kontaktów z naszym krajem są ograniczone.

Do tej pory kontakty bibliografów i bibliotekarzy układały się pomyślnie. Liczymy na podtrzymanie łączących nas relacji, a także na rozwój współpracy. Zespół „Polskiej Bibliografii Literackiej” w ramach swej pracy kontaktuje się z pracownikami wielu księżnic, którzy zawsze pomagają w dotarciu do poszukiwanej informacji lub do rzeczywistych (drukowanych lub elektronicznych) egzemplarzy publikacji. Ciągłe jednak natrafia na wiadomości o nowych publikacjach, do których dostęp jest utrudniony. Niedostępność źródeł bibliograficznych jest problemem, którego ani bibliotekarze, ani bibliografowie nie są w stanie rozwiązać. Współpraca sprawia, że informacje dostarczane użytkownikom przez bibliografię i źródła bibliotek mogą być rzetelne i pełne. Aby tak się stało, potrzebne są otwartość obu środowisk na podejmowanie wspólnych działań, realizację projektów oraz wymiana danych gromadzonych przez różnego rodzaju instytucje zajmujące się dokumentacją oraz informacją naukową.

Bibliografia

- Bibliographie der deutschen Sprach- und Literaturwissenschaft. (2018). Pobrane z: <http://www.bdsl-online.de/BDSL-DB/templates/template.xml?vid=17186D16-DF18-4A6A-9402-BC60FB0E2C70&contenttype=text/html&Skript=projekt> [dostęp: 12.02.2018].
- Biblioteka Narodowa (2017a). *Academica*. Pobrane z: <http://www.bn.org.pl/zasoby-cyfrowe-i-linki/academica> [dostęp: 30.08.2018].
- Biblioteka Narodowa (2017b). *Przewodnik Bibliograficzny*. Pobrane z: <http://www.bn.org.pl/katalogi-i-bibliografie/bibliografia-narodowa/przewodnik-bibliograficzny> [dostęp: 30.08.2018].
- Biesiada, J. (2004). Pięćdziesiąt lat „Polskiej Bibliografii Literackiej”. *Nauka*, 1, s. 137–141.
- Centrum Informacji Literackiej Instytutu Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej (2018). Pobrane z: <http://www.ucl.cas.cz/cs/oddeleni/stredisko-literarnevednych-informaci> [dostęp: 12.02.2018].
- Czachowska, J. (1979). *Rozwój bibliografii literackiej w Polsce*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Czachowska, J., Loth, R. (1977). *Bibliografia i biblioteka w pracy polonisty*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Domosławska, B., Jaworska, K., Szkudlarska, M. (2016). Polska Bibliografia Literacka – nieprzerwanie w drodze ku nowoczesności. W: J. Franke, J. Woźniak-Kasperek (red.), *Bibliografia. Historia – teoria – praktyka* (s. 129–136). Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Sandecki, J. (2003). Profesor Stefan Vrtel-Wierczyński w okresie przemian w latach 1944–1950. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum*, 11, s. 179–189.
- Sandecki, J. (2007). *Stefan Vrtel-Wierczyński. W kręgu bibliografii i bibliotekarstwa*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Ustawa z dnia 7 listopada 1996 roku o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych (2017). Pobrane z: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19961520722> [dostęp: 30.08.2018].
- Tokarzówna, K., Tyszkiewicz, T., Ziomkowska, E. (1981). „Polska Bibliografia Literacka”. Prehistoria – historia – terażniejszość. *Roczniki Biblioteczne*, 1/2, s. 59–73.
- Vrtel-Wierczyński, S. (1954). Słowo wstępne. *Polska Bibliografia Literacka za rok 1948*, s. VII–VIII.

Karolina Jaworska

How “The Polish Literary Bibliography” is made? The importance of cooperation with scientific libraries

Abstract. “The Polish Literary Bibliography” is a unique database. PBL contains data on Polish culture since 1944. In the years 1954–2000 it was printed (volume 1944/1945–1988). In 1998 was a transformation into a database (volume 1988–2003, over 600,000 records). Now, each volume contains 6700 book records. We work out over 800 magazines. Our information source is “Przewodnik Bibliograficzny” published by The National Library of Poland. Cooperation with other libraries is important. PBL cooperate with university libraries, public libraries, other culture institution and digital libraries. The article will discuss the current cooperation of PBL with libraries and the possibilities of its development.

Keywords: “The Polish Literary Bibliography”, scientific library, digital library.

Nadesłano 30 VI 2017.